

Герб Єлисея Плетенецького

Після смерті Никофора Тура в 1599 р., П. обрали архімандритом Києво-Печерської лаври. Правда, офіційно затверджений він був королем Сигізмундом III лише в 1605 році. П. зумів перетворити Києво-Печерську лавру в один із значних релігійно-культурних центрів України. Запросив до Києва письменників, проповідників, перекладачів, друкарів, художників. Створив культурний осередок, який мав на меті захист православ'я й багато в чому нагадував подібні осередки в Острозі та Дермані. До його складу входили деякі діячі, що раніше були пов'язані з Острогом. Також у Києво-Печерській лаврі П. відкрив друкарню, яка випускала богослужбову літературу, богословські праці, книги світського характеру. Деякі з цих видань, наприклад, "Бесіди на 14 послань апостола Павла" Іоана Золотоустого, були підготовлені в Дермані. У певному сенсі осередок, створений П., продовжив традиції Острозького культурного осередку й ОА.

Література: Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники. – Киев, 1883. – Т. 1; Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 106-107; Огієнко І. Історія українського друкарства. – Київ, 1994; Хижняк З. Плетенецький Олександр Хомович // Києво-Могилянська академія в іменах. – Київ, 2001. – С. 428.

Петро Кралюк

Полонський Святоуспенський монастир

За часів панування *Януша Острозького* в 1610 р. "начася монастир Успенія Пресвятія Богородица во граді Полонном Леонтієм, архимандритом Палагойським, сербином. Потом, от'їжчаючи во свою страну, спустил отцу Кирилу Любарському" (Острозький літопис). Був цей монах книжником, про що свідчить низка збережених рукописних книг. Так, Мінею на шість місяців подарував 7 грудня 1612 року "леонтіє архимандрит прилепски¹ и пелагѡски з ласки Бжїи і полѡнскиго монастира зовомого Хомора на прѣмѣстїе нового мѣста Полнон²". Напис на Службенику з того ж року засвідчує, що книга постала "троудом многогрїшн Леонтїя архимандрита Пелагонского и Прилепского в монастире глаголемомъ Потоце ... господаря Александра Оугровалаского". Перебуваючи вже на Балканах, він заново опрацював Євангеліє XIV ст. та подарував його 27 червня 1623 року до монастиря св. Юрія (Любарського?).

Землю під монастир, фільварок (1612) надав обителі священик полонської Воскресенської церкви Герасим Войнетох (згодом ієромонах *Любарського Святогеоргіївського монастиря*). Через деякий час монахи перейшли до Любара, віддавши монастир черницям.

Джерела: Бевзо О. А. Львівський літопис і Острозький літописець. – Київ, 1971. – С. 132; Гнатенко Л. Слов'янська кирилична рукописна книга XIV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Каталог. Кодиколого-орфографічне дослідження. Палеографічний альбом. – Київ, 2005. – С. 106; ІР НБУВ. – N 90/ 736С. – Арк. 1 зв.-16; Леонид. Славяно-сербское книгохранилище на Святой Афонской горе в монастырях Хиландаре и святого Павле // Чтения Общества истории и древностей российских. – 1875. – Кн. 1. – Ч. 5. – Смесь. – С. 40.

Література: Волинские епархиальные ведомости. – 1868. – Часть неофициальная. – № 22. – С. 681.

Ігор Мицько

Портретний живопис Острозького осередку XVI – першої половини XVII століття

На початку XVI ст. на західноукраїнських землях під впливом низки чинників (росту прошарку міщанства і шляхти, поширення гуманістичних ідей та ін.) відбувається процес становлення портрета, виділення його з іконопису і перетворення на самостійний жанр. Одними з перших українських портретів ренесансної доби були портрети князів *Острозьких*. На жаль, майже всі з них існують нині в копіях XVII – XIX століть.

Збереглося декілька портретів великого гетьмана литовського князя Костянтина Івановича Острозького (1460-1530). Але тільки одне зображення князя в картині “Битва під Оршею” є прижиттєвим. На думку багатьох дослідників, картина була створена невдовзі після битви, у 1515 році, невідомим художником школи Луки Кранаха Молодшого. Острозький – головнокомандувач об'єднаних польсько-литовських військ зображений на першому плані невеликим сивобородим чоловіком із продовгуватим обличчям, орлиним носом, високим похилим чолом. Під

час битви князю було 54 роки, але вигляд він має значно старший. За сучасним йому свідченням, князь був невеликої статури, але благородного серця, усім доступний, із лицарськими людьми щедрий, із полоненими милосердний, такий, що виділявся військовим талантом. Він сидить на коні і, розмовляючи з воєначальниками, показує правою рукою на поле битви. Одягнутий у пурпурну ферязь, розшиту спереду золотом; на шії два золотих ланцюги з широкими ланками, на голові тканий золотом берет, подібний до того, що був у короля Сигізмунда I. За князем прапороносець, який тримає на довгому тонкому древку прапор із гербом Острозьких.

У краєзнавчому музеї Острога експонується портрет Костянтина Івановича, котрий, як зазначено у каталозі *Братства ім. князів Острозьких*, надійшов до музею в 1915 році як подарунок від російського офіцера. Це менш ніж погрудне зображення князя в чорному одязі та глибокому чорному береті, що майже зливаються з темним тлом. Із лівого боку внизу є напис “Konsnt.X.Ostrogski” і під ними літери, які неможливо прочитати. Порівнюючи його з попереднім, потрібно відзначити певну ідеалізацію рис обличчя: щезають зморшки під очима, запалі щоки, більш правильним стає ніс. Але загалом портретні риси збережені, переданий сильний вольовий характер князя, усвідомлення значимості власної особи. Зазвичай цей портрет вважається копією XVII ст. з прижиттєвого портрета князя К. І. Острозького. Він дуже подібний до його скульптурного портрета на його надгробку, поставленому його сином Василем-Костянтином у 1579 р. в Успенському соборі Києво-Печерської лаври. Дослідники “Битви під Оршею” відзначали несхожість портрета К.І. Острозького на картині і в його надгробку. Можливо, що був ще один портрет князя, копія якого зберігається в Острозі.

В історичному музеї м. Львова є копія